

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL II.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő

Deák Péter

Írta

Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György, Kőhalmi László,
Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József, Szabados Tamás,
Vékás Lajos

ISBN 978 963 454 908 6

Kiadja az Akadémiai Kiadó

1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.

www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

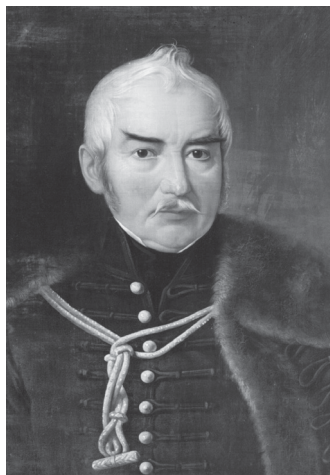
© Deák Péter, Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György,
Kőhalmi László, Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József,
Szabados Tamás, Vékás Lajos, 2024

© Akadémiai Kiadó, 2024

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Vághy Ferenc (1776–1862), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja

A kép forrása: Sarkady Sándor és ifj. Sarkady Sándor szerk. *Aranykönyv 2000*.
Quint Reklámügynökség, Sopron, 1999.

Vághy Xavér Ferenc jogtudós („törvény- és jogtudor”), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja 1778. április 7-én született Darázsfalván (Sopron vármegye), mely község ma Ausztriához tartozik (Trausdorf an der Wulka). 1862. április 23-án hunyt el Matzleinsdorfban (Ausztria).

A Magyar Tudós Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia jogelődje Vághy Ferencet 1830. november 17-én tartott ülésén választotta igazgató (igazgatósági) tagjává. Utalunk arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1858-ban elfogadott alapszabálya az „igazgató tag” elnevezést az „igazgatósági tag” terminus technicusszal váltotta fel. Vághy Ferenc nagy valószínűséggel részt vállalt a Magyar Tudós Társaság alapszabályainak megszövegezésében, kidolgozásában. Felsőbüki Nagy Pál (1777–1857), a Magyar Tudós Társaság igazgatótanácsának tagja mellett Vághy Ferenc vállalta a magyar nyelv (sermo Hungaricus) elismeréséért való hosszú éveken át tartó küzdelmet.

Vághy Ferencet 1835-ben választotta Sopron városa polgármesterének. Ezt a tisztséget 1838-ig töltötte be. Négy éven át, 1838 és 1842 között Sopron városbírája volt. Komoly szerepet játszott abban, hogy Sopronban felépülhetett 1841-ben az „új színház” („neues Theater”). Megemlítjük, hogy az első színház 1769-ben létesült a városban. Vághy Ferencről Sopron város

érdekében tett kiemelkedő érdemei elismeréseként 1934-ben a városban utcát is neveztek el, mely ma is az ő nevét viseli.

Polgármesterré választását évekkel megelőzően a német anyanyelvű Vághy Ferenc (születéskori vezetékneve Wagner volt) I. Ferenc magyar királytól (1792–1835) magyar nemességet kapott.

Sopron vármegye követeként részt vett az 1825–1827. évi és az 1832–1836. évi pozsonyi országgyűlésen, diaetákon. Széchenyi István (1791–1860) elkötelezett híveként a gazdasági és társadalmi reformok megvalósításáért küzdött. Hangsúlyozta, hogy az is lehet nemzeti szellemű közéleti személyiség, aki nem járatos a magyar nyelvben. Polgármesterként, majd városbíróként nem gördített akadályt a magyar nyelven folyó oktatás, ügyintézés és törvénykezés (bíráskodás) útjába. Respektálta hivatali működése során az 1830. évi VII. törvénycikket a nemzeti nyelv használatáról, az 1836. évi III. törvénycikket a magyar nyelvről, az ugyancsak a magyar nyelvről szóló 1840. évi VI. törvénycikket és az 1844. évi II. törvénycikket a magyar nyelv és nemzetiségről.

Döntően Vághy Ferenc érdeme volt az, hogy Sopron városa váltó-törvényszéket kapott. 1840-ben lett a soproni királyi váltó-törvényszék bírása.

Hat éven át, 1842 és 1848 között a Hétszemélyes Táblánál (Tabula Septemviralis) volt ülnök. Később a bécsi Legfelső Törvényszék bírása lett.

Felismerte, hogy az értékpapírok közül a váltónak kiemelkedő szerepe van a hazai kereskedelem fellendítésében. Ebben az összefüggésben utalunk arra, hogy a XIX. században a hazai jogtudomány a váltójogot önálló jogágnak, a kereskedelmi jogtól (ius commerciale) független intézménynek, pontosabban jogterületnek tekintette. Ennek a felfogásnak alapjául az szolgált, hogy a váltó egyaránt volt fizetési eszköz és hiteleszköz.

A XVIII. század utolsó évtizedében két törvény is rendelkezett Magyarországon a váltóról: az 1791. évi erdélyi XXXVII. törvénycikk A váltólevelekről és az 1792. évi XVII. törvénycikk Hogyan lehessen az örökös tartományok váltó-törvényszékeinek s bíróságainak ítéleteit, melyeknek valaki magát önként alá vetette, végrehajtani? A hazai váltójog alakulására kétségtelenül az osztrák váltójog volt döntő hatással. Az 1792. évi XVII. törvénycikk tette lehetővé, hogy osztrák bíróságok ítéelkezzenek a kereskedők váltóköveteléseinek ügyében. Az általuk hozott ítéleteket a magyar hatóságoknak végre kellett hajtaniuk.

Első váltótörvényünket, a 1840. évi XV. törvénycikket („A váltó-törvénykönyv behozatik”) az osztrák váltótörvény alapján állította össze a bécsi egyetemen is oktató ismert ügyvéd, Wildner Ignác (1802–1854) által vezetett bizottság az 1839–1840. évi pozsonyi országgyűlésen. Az 1844. évi VI. törvénycikk („Az 1840: XV. törvénycikkben foglalt váltó-törvénykönyv

némely szakaszainak világosításáról s illetőleg módosításáról”) értelmezte és módosította az 1840. évi XV. törvénycikket.

Az 1844. évi VI. törvénycikkkel módosított 1840. évi XV. törvénycikk még egy évtizedig sem volt azonban hatályban, mivel az 1850. január 25-én kelt császári nyílt parancs az osztrák váltórendeletet, Kuncz Ödön (1884–1965) nézete szerint az osztrák–német váltórendeletet (Wechselordnung) léptette hatályba. Az 1876. évi XXVII. törvénycikk („új” váltótörvényünk) javaslatát Apáthy István (1829–1889) szintén döntően osztrák minta alapján dolgozta ki.

A Magyar Királyságban (Regnum Hungariae) 1840-ig a legtöbb kereskedő nem ismerte a váltó intézményét. A váltótörvény kidolgozására 1839-ben kapott felkérést egy bizottság, melynek olyan tekintélyes tagjai voltak, mint Deák Ferenc, Klauzál Gábor és Pulszky Ferenc. Az országos bizottság azt követően látott a törvény tervezetének elkészítéséhez, hogy a fentebb már említett Wildner Ignácot mint szakértőt is bevonták az előkészítő munkába.

Az első, Magyarországon használt váltójoggal foglalkozó munka „Tractatus de jure cambiali juxta praestabilita apud plerasque gentes principia elaboratus” címmel 1802-ben latin nyelven jelent meg Bécsben. Szerzője Rosemann István volt. Munkáját tankönyvként használták a pesti egyetem jogi karán. Jó két évtizeddel később, 1825-ben Budán jelent meg Sáfár Imre kassai jogtanárnak az 1795. évi váltótörvény javaslatát (Proiectum) alapul vevő latin nyelvű „Institutiones juris cambialis” című műve, melyet Stettner György fordított magyarra. A fordítás „Váltójog. Sáfár Imre kir. oktató szerint fordította s világosító jegyzetekkel bővítve és Magyarországra alkalmazva kiadta Stettner György” címmel Pesten jelent meg 1832-ben. Sáfár Imre munkája volt az első magyar nyelvű váltójoggal foglalkozó mű.

Fontos utalni arra, hogy az 1840. évi XV. törvénycikk 1. §-a tartalmazta a váltó fogalmát: „A váltó olly oklevél, melly által kibocsátója magát a köztörvényieknél szigorúbb feltételek alatt kötelezi, hogy valamelly meghatározott somma pénzt, bizonyos helyen és időben vagy maga fizetend, vagy annak más általi kifizetését eszközli.” Erre azért célszerű utalnunk, mert a magyar törvényalkotó a későbbiekben, így az 1876-ban elfogadott váltótörvény nem határozta meg, nem definiálta a váltó fogalmát.

Vághy Ferenc „Magyar váltójogi kérdések” címmel 1841-ben Pesten megjelent, széles körben ismert és olvasott munkájában kifejti, hogy a váltó által vállalt kötelezettség (obligatio) egyoldalú ellenszolgáltatáshoz nem kötött, elvont (abstract) jogügyletet feltételez. A váltó az alapul szolgáló jogcímtől (titulus) függetlenül érvényesíthető. A váltó de facto pénzváltást jelent, amely különböző helyek között a váltólevél közvetítésével történt.

Utal arra, hogy a helykülönbség (distancia loci) követelménye mellett a fizetés időbeli eltérése (distancia temporis) válik lényeges elemmé. A helykülönbség (distancia loci) már nem lényegi, esszenciális eleme a váltó fogalmának. A kereskedelmi kapcsolatos kiszélesedése megkívánta azt, hogy a váltóügyletre ugyanazon a helyen is sor kerülhessen.

Vághy Ferenc könyvében azt a XIX. században hozott, a legtöbb külföldi váltótörvényben is megfogalmazott nézetet vallja, mely szerint az ún. „szenvedő váltóképesség” a szerződési képességgel áll kapcsolatban. Az 1840. évi XV. törvénycikk 1. szakasza határozza meg azt, hogy ki rendelkezik szenvedő váltóképességgel. E szakasz szerint „szenvedő váltóképességgel bír mindenki, a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet”.

A kereskedelmi forgalom gyors reformkori fejlődése feltételezte azt, hogy mindenki használhassa a váltót, mint a kereskedelmi forgalom közvetítőjét. Ezek a személyek azok voltak, akiket a magánjog (ius privatum) felruház azzal a képességgel, hogy kötelezettséget (obligatio-t) vállaljon, más megfogalmazásban visszerhes szerződéseket kössön, illetve köthessen. Az 1840. évi XV. törvénycikk 9. szakasza szerint „Az asszonyok és hajadonok azonban, hacsak mint kereskedők a törvény értelmében bejegyezve nincsenek, idegen váltókra nézve sem birnak szenvedő váltó-képességgel”. Példaképpen említjük, hogy Vághy Ferenc ezzel összefüggésben fogalmazta meg azt a kérdést, hogy „asszonyok és hajadonok, kik mint kereskedők az illető hatóságnál ugyan példának okáért valamely kereskedőnek özvegye a Győri Magistratusnál, de nem a váltótörvénytől vannak bejegyezve, adhatnak-e idegen váltót?” A kérdésre adott igenlő válasza a kereskedőkről szóló 1840. évi XVI. törvénycikk 3. és 4. szakaszán alapul.

Vághy Ferenc könyvében rámutatott arra, hogy a szenvedő váltóképesség szempontjából az európai szabályozás nem egységes. Az 1840. évi XV. törvénycikk jellemzője az, hogy különbséget tesz az idegen és saját váltók között. Az eltérés szerint lehet a szenvedő és cselekvő váltóképességet megkülönböztetni.

Vághy Ferenc nézete szerint az 1840. évi XV. törvénycikknek nem volt célja az idegen váltók kibocsátásának lehetőségét az illető hatóságnál bejegyzett asszonyok és hajadonok elől elzárni.

Mint erre már fentebb utaltunk, a XIX. század első felében már rendelkezésre álltak latin és magyar nyelven (is) kiadott jogi munkák és tankönyvek, melyek Vághy Ferenc kutatómunkáját a váltójog (ius cambiale, Wechselrecht) vizsgálata területén megkönnyítették. Vághy Ferenc munkájában felhasználta a régebbi, XVIII. századi váltójoggal foglalkozó irodalmat. Így például – a teljesség igénye nélkül említjük – merített Johann Gottlieb Siegel „Einleitung zum Wechselrecht” című, Lipcsében 1743-ban megje-

lent művéből. A kortárs szakirodalomból forrásként használta Georg Carl Treitschke „Alphabetische Encyclopädie der Wechselrechte und Wechselgesetze” című, ugyancsak Lipcsében 1832-ben megjelent enciklopédiáját. A hazai jog (ius patrium) egyes, elsősorban a magánjog (ius privatum) körébe tartozó intézményeit elemezve Vághy Ferenc hivatkozott a római jogi forrásokra (fontes iuris Romani) is.

Vághy Ferenc életpályája, munkássága több jogász, jogtudós kortársához hasonlóan az országos szintű politikai élethez, közéleti aktivitáshoz is kapcsolódott. Jelentős érdeme a magas színvonalú, tudományos igényű elemzés volt a hazai váltójogot átfogóan, a hazai és külföldi szakirodalomra egyaránt kitékintő munkájában. Vághy Ferenc a XIX. század első felében a magyarországi jogászok körében komoly tekintélynek örvendő jogtudós volt. A magyar váltójoggal foglalkozó munkája, bár századunk harmadik évtizedében már kétségtelenül meghaladottnak tekinthető, ma is figyelmet érdemel.

Hamza Gábor

Vághy Ferenc főbb munkái

Magyar váltójogi kérdések. Pest, 1841.

Felhasznált irodalom

Wildner Ignác: *Theoretisch-praktischer Commentar der auf dem 1839/40. ungarischen Reichstage zu Stande gekommenen Creditgesetze*, Wien, 1840; Császár Ferenc: *A magyar váltójog*. Pest, 1845; Fogarasi János: *Magyar kereskedési és váltójog*. Buda, 1846; Karvasy Ágoston: *A magyar váltójog*. Győr, 1846; Szeniczey Gusztáv: *A magyar váltó s kereskedelmi törvény és a magyar váltóeljárási*, Pest, 1862; Vághy Ferenc: *Magyar Tudományos Akadémia Almanach*. Pest, 1863; Degen Gusztáv: *A váltó történelme a legrégibb időktől napjainkig*. Pest, 1870; Karvasy Ágost: *A váltójogtan*. Pest, 1874; Szinováczy György: *Közönséges Ausztriai Váltórendszabály és váltótörvénykezési eljárás*, Pozsony, 1854; Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve, különös tekintettel a bírói gyakorlatra és külföldi törvényhozásokra*. 6. javított és bővített kiadás. Budapest, 1910; Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatja. II. rész*. Budapest, 1929; Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltójog története*. Budapest, 1938; Leszkoven László: *A váltó mint kötelelem*. Miskolc, 1990; Babják Ildikó: A váltó fajtái a 19. században. *Miskolci Jogi Szemle* 2 (2007) 1. szám, 68–92.; Babják Ildikó: Az írástudatlanok váltóképessége a dualizmus idején. *AETAS* 24 (2007) 1. szám, 144–160.; Balogh Judit: Császár Ferenc szerepe a magyar váltójog kifejlődésében. *Jogtörténeti Szemle* 2011/2. 1–9. és Veress Emőd: A részvénytársaság a jogtörténetben. *Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies* 7, 2 (2018) 321–338.